

Nr 22.*Utlåtande i anledning av väckt motion angående officiellt bistånd av officiant vid icke-kyrklig begravning.*

Första lagutskottet har till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 88, av herr *Nerman*. I motionen hemställas, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida officiellt bistånd av officiant kunde anordnas för icke-kyrklig begravning i fall där så önskas».

Till stöd för sin hemställan har motionären bl. a. anført, att för vigsel utan någon som helst religiös karaktär hade man sedan länge den borgerliga vigseln, som förrättas i stad av borgmästare och på landet av landsfiskal. Det syntes då vara konsekvent, att samhället även tillhandahölle en ämbetsman som officiant vid icke-religiös eller s. k. borgerlig begravning där så önskadades, antingen genom samma person som förrättar den borgerliga vigseln eller annan kompetent person.

Beträffande vad motionären i övrigt anført till stöd för sitt yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser m. m.

Föreskrifter om begravning återfinnas i *lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning*. Denna lag har tillkommit såsom en ersättning för äldre, i kyrkolagen upptagna bestämmelser. Med lagen har i lagstiftningen för första gången kommit till uttryck en bestämd skillnad mellan själva begravningen eller likets jordande och den därmed förknippade kyrkliga handlingen, jordfästningen. Lagen avser i huvudsak endast sådana fall, då den avlidne tillhörde svenska kyrkan. Enligt lagens ursprungliga lydelse var jordfästning i svenska kyrkans ordning obligatorisk för kyrkans medlemmar. Detta ovillkorliga jordfästningstvång borttogs genom lagändring år 1926. I samband härmed och i sammanhang med genomförandet av 1951 års religionsfrihetslag infördes i jordfästninglagen vissa bestämmelser i fråga om begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning (borgerlig begravning).

Har den avlidne efter fyllda aderton år på sätt om testamente är stadgat förordnat, att han skall jordfästas i svenska kyrkans ordning eller att sådan jordfästning icke skall förrättas, skall det enligt 2 § lända till efterrättelse. I annat fall ankommer det på den avlidnes närmaste anhöriga eller den som eljest ombesörjer begravningen att, med iakttagande av vad den avlidne kan antagas ha önskat, bestämma om den avlidne skall jordfästas i svenska kyrkans ordning. I 7 § sägs, att hur jordfästning i svenska kyrkans ordning

skall förrättas bestämmas i kyrkohandboken. Lagen innehåller icke några föreskrifter om hur borgerlig begravning skall förrättas.

Enligt 9 § 1 mom. må den avlidne, vare sig han var medlem av svenska kyrkan eller ej, icke begravas annorstädes än å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål behörigen invigd. Vid begravningen må intet förekomma, som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd. I 2 mom. stadgas, att det ankommer på Konungens prövning huruvida och under vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas.

Vid tillkomsten av 1951 års ändringar i jordfästningslagen berördes icke frågan hur borgerlig begravning skall förrättas. Under förarbetena till 1926 års ändringar i lagen gjordes däremot vissa uttalanden i frågan.

1918 års religionsfrihetskommitté anförde i sitt betänkande med förslag till ändring i jordfästningslagen (SOU 1923: 23), vilket låg till grund för 1926 års lagändring, bl. a. följande.

För ställningstagande till frågan om införande av borgerlig jordfästning såsom en legal akt är det, enligt de sakkunnigas uppfattning, av stor betydelse att för sig klargöra, vilka motiv kunna ur *samhällelig (borgerlig)* synpunkt anföras för jordfästningsakten. Ett sådant klargörande är så mycket mer av behovet påkallat, som jordfästning till skillnad från begravning hittills varit en uteslutande kyrklig, icke borgerlig akt samt jordfästning enligt gällande lagstiftning endast är föreskriven i fråga om medlem av svenska kyrkan.

Vidare må i detta sammanhang erinras därom, att jordfästningsakten är påbjuden som en kyrklig kultakt och att det ur den borgerliga ordningens synpunkt icke har någon betydelse, om död i anslutning till begravning jordfästes eller ej. Härutinnan skiljer sig jordfästning på ett avgörande sätt från vigsel, med vilken akt den i detta sammanhang ofta jämförts. Ur det borgerliga samhällets synpunkt är det alltså icke på samma sätt motiverat att skapa en borgerlig motsvarighet till den kyrkliga jordfästningsakten för de fall, då den senare icke önskas, som förhållandet varit i fråga om vigselakten.

Härtill kommer, att stora svårigheter måste yppa sig att giva en borgerlig jordfästningsreform en tillfredsställande gestaltning och bringa densamma i tillämpning. Skall borgerlig jordfästning infogas i rättsordningen såsom ett särskilt institut, måste åt densamma givas en klar och bestämd karaktär, närmast med uttryck i ett borgerligt jordfästningsformulär. Men då en borgerlig jordfästningsakt icke läter kunna hämta sin innebörd från kristligt-religiös eller någon viss livsåskådning över huvud, måste en sådan jordfästningsakt få sig påståmplad en helt annan innebörd, vilken må kunna ställas i samband med borgerlig samhällsåskådning. Detta torde komma att vålla betydande svårigheter vid formulärets avfattande; och det läter icke kunna undvikas, att vid ett tillfälle, då de deltagande i särskild mening ställas inför livets och dödens gåta, en jordfästningsritual, där orden icke färgas av en bestämd livssyn, komme att te sig synnerligen färglös och torftig samt föga ägnad att förläna akten den avsedda högtidligt stämmingsfulla prägel.

På grund av berörda förhållande skulle i själva verket införande av borgerlig jordfästning som obligatoriskt alternativ till den kyrkliga jordfästningen ur samvetsfrihetens synpunkt kunna komma att innebära, att ett rådande tvång bleve ersatt med ett annat. För personer med religiös åskådning har

nämligen jordfästningen nedärvd, traditionell karaktär av en religiös handling, och det torde kunna tagas för visst, att på den grund en borgerlig jordfästning, d. v. s. en jordfästningsakt utan religiöst innehåll, för dessa personer skulle verka profanerande och stötande. Den borgerliga jordfästningsakten skulle till följd härav utan tvivel komma att av de efterlevande i vida större utsträckning åsidosättas än vad förhållandet är med den i folkmedvetandet med stark pietet uppburna kyrkliga jordfästningen. Särskilt torde kunna förväntas, att det åsidosättande av den officiella jordfästningsförrättaren, som i samband med jordande av medlemmar inom frireligiösa samfund, såsom förut antytts, stundom förekommit, skulle alltmer vinna utbredning, därest borgerlig jordfästning påbjödes.

På grund av nu anförda omständigheter hava de sakkunniga ansett sig icke kunna biträda förslaget om anordnande av borgerlig jordfästning enligt fastställt formulär och av särskilt förordnade jordfästningsförrättare. Ett starkt stöd för denna sin mening hava de sakkunniga trots sig finna däruti, att en sådan ordning, såvitt de sakkunniga hava sig bekant, icke existerar i något annat land. Särskilt må nämnas, att vid upphävandet i Danmark av det kyrkliga jordfästningstvånget icke infördes borgerlig jordfästning av legal karaktär.

Då jordfästning i svenska kyrkans eller av staten erkänt främmande trosamfunds ordning icke äger rum, står det de efterlevande fritt att själva anordna begravningsceremonier med tal och sång; och kan sådant såsom för närvarande även förekomma vid sidan om den legala jordfästningsakten.

I propositionen nr 8 till 1925 års riksdag, genom vilken förslag till 1926 års lagändring första gången förelades riksdagen (ny proposition i ämnet nödvändiggjordes till följd av att kyrkomötet äskade ett för denna fråga ovidkommande tillägg till det av 1925 års riksdag antagna lagförslaget) anförde departementschefen bl. a. följande.

Vad angår frågan huru det bör förfaras, då jordfästning icke skall äga rum i kyrkans ordning, synas de avgivna utlåtandena giva vid handen, att man i allmänhet funnit den av de sakkunniga angivna lösningen vara lämplig.

Från något håll har väl ifrågasatts införande vid sidan om den statskyrkliga jordfästningsformen av dels en frikyrklig och dels en borgerlig jordfästningsform med därtill hörande ritual. Inom religionsfrihetskommittén har tidigare (1920) utarbetats ett förslag, som följer denna linje. Detta förslag upptog fyra olika slag av legal jordfästning, nämligen statskyrklig jordfästning, två slag av frikyrklig jordfästning och borgerlig jordfästning. — — För de olika slagen av jordfästning skulle gälla särskilda bestämmelser. Frikyrkliga jordfästningsförrättare skulle legitimeras av länsstyrelsen och borgerliga jordfästningsförrättare förordnas, i stad av magistraten resp. stadsstyrelsen och på landet av kommunalnämnden. Borgerlig jordfästning skulle förrättas med jordpåläggning och enligt av Konungen fastställt formulär.

Den sålunda föreslagna ordningen torde visserligen nära överensstämma med den lösning av frågan, som man vid dess tidigare behandling tänkt sig. De sakkunnigas skäl för frångående av denna lösning synas emellertid välgående. Väl innebär uppgivandet av tanken på en borgerlig legal jordfästningsform, varigenom begravning av statskyrkomedlem skulle kunna ske utan någon som helst höglidlig form, i viss mån en nyhet. Men i detta sammanhang bör beaktas, att även under nuvarande förhållanden begravning

utan högtidlig form lagligen kan förekomma; och i utlandet är detta, såsom av den vid betänkandet fogade översikten av utländsk lagstiftning framgår, ingalunda ovanligt. Däremot lär legal borgerlig jordfästning icke förekomma i något annat med Sverige jämförligt land.

På grund av det anförda ansluter jag mig till de av de sakkunniga uppdragna grundlinjerna för frågans lösning.

Emellertid anser jag, att man i detta sammanhang bör begränsa sig till vidtagande av de lagändringar, som erfordras för tillgodoseende av det förut omnämnda önskemålet om rätt till begravning av medlem av svenska kyrkan utan jordfästning i kyrklig ordning. Att i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning, vilken, såvitt nu är i fråga, gäller allenast medlemmar av svenska kyrkan, nu inrycka nya bestämmelser rörande begravning jämväl i andra fall synes knappast påkallat.

Både inom riksdagen och i kyrkomötet anfördes kritik mot jordfästningslagen i den utformning lagen erhöll genom 1951 års lagändring.

Särskilda utskottet vid 1951 års riksdag påpekade i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 1, bl. a. att lagen är svårbegriplig genom den begränsning i dess tillämplighet som ligger i att lagen i huvudsak avser endast sådana fall, då den avlidne tillhörde svenska kyrkan. Enligt utskottets mening vore en omarbetning av lagen önskvärd, och vid denna omarbetning måste också sambandet med andra i lagen ej behandlade frågor beaktas.

Kyrkolagsutskottet vid 1951 års kyrkomöte, som i sitt av kyrkomötet godkända utlåtande nr 20 anslöt sig till riksdagens uttalande att en omarbetning av jordfästningslagen vore önskvärd, anförde vidare bl. a. att det erfordrades en helt ny jordfästningslag, utarbetad med hänsyn till det ändrade läge som religionsfrihetslagen medför.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 maj 1952 har tillkallats en utredningsman för *utredning av frågan om en omarbetning av jordfästningslagen*. Enligt utredningsmannens direktiv, vilka innefattats i ett anförande av statsrådet Zetterberg till statsrådsprotokollet nyssnämnda dag, bör utredas, i vad mån jordfästningslagens regler kunna ersättas av stadganden med en allmännare giltighet, och även i övrigt bör sambandet med frågor som nu ej behandlas i lagen beaktas.

Yttranden.

Utskottet har berett Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges landsfiskaler och Förbundet för religionsfrihet tillfälle att yttra sig över motionen.

Styrelsen för *Föreningen Sveriges stadsdomare* yttrar.

Motionärens jämförelse med borgerlig vigsel synes icke bärande. Äkten-skap kan ingås endast genom vigsel. Vigseln har sålunda mycket betydelsefulla rättsverkningar för kontrahenterna. Det har därför varit fullt naturligt att samhället ställt en ämbetsman till förfogande för dem som önska vigsel utan religiös karaktär. I fråga om begravningar ligger det helt annorlunda till. Begravning medför inga som helst rättsverkningar. Den kan för-rättas av vem som helst. Det föreligger därför enligt styrelsens uppfattning

knappast någon anledning för samhället att ställa en ämbetsman till förfogande för att förrätta borgerlig begravning.

På grund härav avstyrkes motionen.

Styrelsen för *Föreningen Sveriges landsfiskaler* anser sig icke ha anledning att taga ställning till frågan huruvida behov av sådan begravningsförrättare, som avses med motionen, föreligger eller icke, men motsätter sig bestämt att sådant uppdrag påläggas landsfiskalerna om sådant behov skulle anses vara för handen.

Förbundet för religionsfrihet anför.

Icke-kyrklig begravning är i vårt land en relativt sällsynt företeelse. Antalet icke-kyrkliga begravningar motsvarar sannolikt inte på långt när antalet av de personer, som önskar att efter sitt frånfälle få sådan begravning. Att personer utan kristen livsåskådning i stor utsträckning begravs kyrkligt sammanhänger med svårigheterna att anordna en icke-kyrklig begravning under anslående och högtidliga former. Någon ritual för sådan begravning har inte skapats, och även begravningsbyråerna torde stå valhänta, då de skall medverka vid anordnandet av begravning i andra former än de kyrkliga eller frikyrkliga.

Det torde inte vara samhällets uppgift att skapa en ritual för icke-kyrklig begravning, ännu mindre att fastställa formerna för en sådan begravning. Däremot torde det böra anses som en allmänt medborgerlig angelägenhet att möjliggöra begravning av detta slag i de fall, då de efterlevande inte anser sig kunna efterkomma den avlidnes önskan om sådan begravning enbart därför att man inte har tillgång till en person med kvalifikationer att ge akten dess erforderliga höghet och stämning. Det är — speciellt ur religionsfrihetssynpunkt — inte tillfredsställande, att de efterlevande i dylika fall skall behöva tillgripa kyrklig begravning.

Sannolikt skulle problemet kunna lösas på det sätt motionären tänker sig. I varje kommun utses en eller flera personer i aktad medborgerlig ställning och med de personliga och formella kvalifikationerna att på begäran officiera vid icke-kyrklig begravning. Formerna härför liksom de ekonomiska konsekvenserna bör utredas.

Enligt Förbundets mening är denna fråga av stor betydelse rent principiellt sett. Även om antalet icke-kyrkliga begravningar endast långsamt kommer att stiga, och även om i många fall den avlidnes anhöriga önskar anordna den icke-kyrkliga begravningen utan medverkan av sådan officiant som här avses, torde vetskapen om att sådan officiant finnes att tillgå skapa en viss trygghet hos dem som utträder ur statskyrkan utan att ingå i annat kyrkosamfund. Som det nu är hindras mången att begagna sig av rätten till utträde av osäkerheten om hur de anhöriga skall kunna lösa frågan om begravningen. Det är inte tillfredsställande, att människor skall behöva ta sådana hänsyn vid valet mellan att stanna i eller utträda ur statskyrkan.

Främst med hänsyn härtill önskar Förbundet för sin del tillstyrka, att den i motionen begärda utredningen kommer till stånd.

Utskottet.

Motionen syftar till att införa en sådan ordning att samhället vid borgerlig begravning skall tillhandahålla lämplig person som på begäran förrättar sådan begravning. Till stöd härför har motionären åberopat, att samhället tillhandahåller ämbetsmän som förrätta borgerlig vigsel.

Såsom framhållits av styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare är en jämförelse med borgerlig vigsel icke bärande. Äktenskapet, vilket medför betydelsefulla rättsverkningar för kontrahenterna, kan icke ingås utan vigsel, vare sig denna sker i kyrklig eller borgerlig form. Däremot har begravning icke några rättsverkningar och något jordfästningstvång finnes icke. Ur denna synpunkt har samhället alltså icke någon anledning att tillhandahålla personer med skyldighet att förrätta borgerlig begravning.

Av den föregående redogörelsen framgår, att det råder en bestämd skillnad mellan själva begravningen, d. v. s. stoftets jordande eller i förekommande fall nedsättande av avlidens aska, å ena, samt jordfästningen, å andra sidan. För begravning i denna bemärkelse finnes icke stadgat någon bestämd form, vare sig jordfästning skett i svenska kyrkans ordning eller i annan ordning, eller begravningen sker utan jordfästning. Den medverkan av en ämbetsman vid borgerlig begravning, som motionären ifrågasatt, får därför närmast anses ha karaktären av en motsvarighet till kyrklig jordfästning. Såsom 1918 års religionsfrihetskommitté anfört i sitt betänkande med förslag till ändring i jordfästningslagen är jordfästning i svenska kyrkans ordning påbjuden som kyrklig kultakt, och det har ur den borgerliga ordningens synpunkt icke någon betydelse om en död före eller i samband med begravning jordfästes eller icke. Detsamma får anses gälla beträffande jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans.

Utskottet finner med stöd av det anförda att ur samhällelig synpunkt icke föreligger något bärande skäl för att införa den av motionären ifrågasatta ordningen. Det får i stället ankomma på den enskilde eller det samfund eller förbund han kan tillhöra att sörja för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, I: 88, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 mars 1953.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Herbert Hermansson*, Lindgren*, Göransson och Björnberg;

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindberg, Landgren, fröken Öberg, herrar Hedqvist, Larsson i Stockholm, Fröding och Andersson i Björkäng.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.